

музыкального текста на сегодня составляют основу предмета педагогика искусства. А педагогическая практика требует соединения музыкально-творческой, учебно-методической, научно-исследовательской и творческо-интерпретационной деятельности.

Ключевые слова: технологии трансляции, педагогика искусства, традиционный музыкальный текст, новый музыкальный текст, интегральная технология.

PETRENKO O. M.

TECHNOLOGIES OF TRANSLATION OF THE MUSICAL TEXT: TO A PROBLEM OF TEACHING OF PEDAGOGICS OF ART

In article "Technologies of translation of the musical text: to a problem of teaching of pedagogics of art" the problem of expansion of professional competence of the teacher of pedagogic of art is put. Article purpose is to designate technologies of translation of knowledge of the musical text. New aspects of teaching of pedagogics of art are affected. The author differentiates musical texts on traditional and new. The traditional musical text exists in printing option, it represents traditional genres. The new musical text is created on a basis the of the computer technologies.

The author treats the concept "translation" as transfer of the musical text on different channels: in a musical notation, during execution, in electronic versions. In the work the teacher has to make the analysis of the musical text to explain its images and a genre. The author of article offers the technological card. Analytical actions and ways of translation of knowledge of the musical text are reflected in it. Translation of knowledge of the musical text reports features of its genre, musical style, the maintenance of images, their semantics, feature of musical language and another. It gives the chance to understand deep meanings which are hidden in the musical text, to open its cultural value. The author of article systematizes that information which is necessary for understanding of the computer musical text in the form of the table. Translation of musical texts of various type lifts a problem of the integrated technologies. Student teaching demands connection of methodical, research, creative work with students. Studying of electronic music becomes an independent problem. It should be solved in a context of problems of musical education. Through computer technologies the understanding of the musical text was transformed. The computer becomes a musical instrument which helps to create music, to do arrangements, to process melodies. The musical texts are traditional and new can be used for enrichment of educational knowledge of students, for performance of creative tasks, for conducting work on esthetic education and education.

Key words: technologies of translation, art pedagogics, traditional musical text, new musical text, integrated technology.

Подано до редакції 17.12.13

УДК. 786.8

ЩЕРБАК І. В.

м. Миколаїв, Україна

ТЕХНОЛОГІЯ РОЗКРИТТЯ ХУДОЖНЬОГО ОБРАЗУ МУЗИЧНОГО ТВОРУ ВИКОНАВЦЕМ

У статті розглядається проблема формування технології розкриття цілісного художнього образу музичного твору студентами, що навчаються грі на різних музичних інструментах. Поетапне розкриття художнього образу музичного твору студентом, на думку автора, сприятиме гармонійному музичному розвитку особистості виконавця.

Ключові слова: технологія, інтерпретація, художній образ, музичний твір, виконавець.

Постановка наукової проблеми. Виконання музичного твору як засіб цілеспрямованого педагогічного впливу на особистість, здатне виконувати виховну, дидактичну, методичну, гносеологічну та аксіологічну функції. Багатогранність та цілісність такого впливу зумовлені впливом музичного твору (в розрізі сприйняття художнього образу твору) на свідоме і несвідоме, емоції, цінності, мотиви і настанови. В гносеологічному плані мистецтво постає як своєрідна форма проникнення у сутність дійсності.

Мистецьке сприйняття дійсності володіє характеристиками повноти, цілісності, особистісної причетності. Виконання музичного твору вимагає від виконавця не лише професійної майстерності, але й достовірного втілення задуму композитора, тобто створення художнього образу.

Одним із найважливіших завдань виконавської педагогіки є виховання у студента особистісного ставлення до музичного твору, усвідомлення поєднання поезики з композиційними особливостями твору, створення художнього

образу та втілення його у виконанні. Тому створення художнього образу як методичний засіб пізнання музичного змісту, потребує постійного вдосконалення, нових теоретико-прикладних розробок, пошуку нових технологій і методів. Актуальність теми статті впливає із сучасного стану музичної практики та теорії, в силу високих гуманістичних ідеалів сучасного українського суспільства, що прагне до виховання гармонійно та емоційно розвинутої особистості.

Аналіз досліджень і публікацій з проблеми. Основні принципи педагогічної діяльності, спрямованої на формування виконавських дій при навчанні гри на музичному інструменті розглядалися в роботах Ю. Акімова, ІІ. Баренбойма, М. Барінової, Г. Когана, С. Мальцева, Я. Мільптейна, Г. Нейгауза, С. Савшинського, А. Сударикова та інших.

Питання емоційної сфери особистості досліджувалися багатьма вітчизняними й зарубіжними науковцями в галузях психології, педагогіки та філософії. Серед них: В. Войтко, Д. Големан, С. Гончаренко, Т. Кириленко, Л. Котова, О. Леонт'єв, Дж. Мейер, В. Петрушин, Ж. Сартр, П. Симонов, П. Скляр, Н. Тихомирова Г. Ципін та інші.

Дослідженнями в області створення художнього образу музичного твору, його культурно-духовного та індивідуально-особистісного змісту займалися Б. Афанасьєв, В. Бесфамільнов, М. Бонфельд, О. Гараз, А. Гольденвейзер, Л. Гранецька, М. Давидов, С. Карась, Г. Нейгауз, О. Рябов, А. Сохор, В. Топілін, С. Фейнберг та інші.

Основи методики художньо-естетичного аналізу музики та формування уявлень про художній образ розкриті в дослідженнях Л. Мазеля, Є. Назайкінського, М. Тица, Ю. Холопова, Д. Христова та інших. Усі вищезазначені дослідники торкаються окремих питань формування художнього образу в музиці і сконцентровують свою увагу на її окремих виражальних засобах. **Метою даної статті** є обґрунтування технології розкриття художнього образу музичного твору виконавцем.

Виклад основного матеріалу дослідження. На етапі аналізу музичного твору, з'ясування його художнього образу, студенти набувають досвіду художньо-творчої діяльності, оволодівають знаннями, уміннями і навичками, необхідними для сприйняття музики, декодування емоційно-чуттєвого художнього образу, змодельованого автором твору, та адекватного, емоційно правильного її виконання. У процесі аналізу повніше розкриваються зміст творів, їхня художня краса і неповторна своєрідність, посилюється психо-емоційний вплив музики. Детальний

аналіз творів та емоційне сприймання музики є запорукою гармонійного музичного розвитку студентів.

У вихованні музиканта – майбутнього виконавця чи вчителя, у формуванні його творчої індивідуальності та удосконаленню майстерності важливу роль відіграє той репертуар, над яким він працює в процесі всього навчання. Чим ширше коло художніх образів, чим різноманітніші стилістичні особливості, мова виконаних творів і, нарешті, чим глибше вони вивчені, тим більше умов для різнобічного розвитку особистості майбутнього музиканта [5, с. 102].

З музично-педагогічних позицій, поняття „інтерпретація” – це ідеальне утворення у вигляді розуміння змістовної сутності музичного твору, яке реалізується у виконанні, навчальній діяльності або якій-небудь іншій формі [7]. Інтерпретація музичного твору завжди має індивідуальний характер, оснований на наявності у виконавця власної концепції втілення авторського задуму.

Музика безмежна у своєму неповторному відображенні об'єктивного світу. Тому педагоги мають використовувати в навчально-виховному процесі, в першу чергу, ті твори, які відображають важливі події в житті народу, його героїчну історію, почуття та емоції людини, картини і явища природи, а також різножанрову народну музику. З досвіду відомо, що музикант-початківець легко сприймає яскраві і прості образні порівняння. Музичні твори мають ретельно відбиратися викладачем з точки зору виховної і художньої цінності навчального матеріалу для студентів певного курсу.

Пріоритет виконавця полягає у тому, що тільки в процесі виконання музичний твір можливо визначити як музику. Текст, записаний композитором, оживає і стає музикою в процесі виконавства і знаходиться в залежності від творчої майстерності виконавця, від специфіки його виконавської драматургії [1, с. 223]. В музиці інтерпретація виражається в мистецтві такого виконання музичного твору, яке щонайповніше розкриває його зміст. Отже, найвагомішою складовою процесу інтерпретації виступає розкриття музичного образу.

Музичний образ є системою життєвих (емоційних, рухових, сенсорних, мовних, ситуативних тощо) асоціацій, який знаходить своє втілення у музичному матеріалі – моделюється в музичних засобах і породжує в них відношення, названі „синтаксисом образу” [3, с. 118].

Вже при ознайомленні з твором виконавець накреслює в загальних рисах художні цілі і засоби їх технічного втілення. У свідомості

музиканта весь час присутнє уявлення про те, як повинна звучати п'єса, які виражальні засоби будуть найбільш органічними для даної музики [6, с. 117].

Початковий етап роботи над музичним твором повинен бути пов'язаний з визначенням художніх завдань і виявленням основних труднощів на шляху до досягнення кінцевого художнього результату, що завершується концертним виступом. Потрібно піддати аналізу зміст, форму, інші особливості музичного твору і інтерпретувати його за допомогою техніки, емоцій і волі, тобто створити художній образ [2, с. 109]. Художній образ розглядаємо як загальну категорію художньої творчості, спосіб і результат освоєння життя в мистецтві.

Художній образ — це специфічний для мистецтва спосіб втілення творчого задуму митця у чуттєво сприймані матеріальні форми засобами художньої мови. Тобто, художній образ — це засіб об'єктивації творчого духу в матерії формування, що надає йому виразних, досконалих способів буття „у формах дійсності”. Він є перехідною ланкою, засобом надання естетично опанованій дійсності досконалого ідеального буття у межах твору як духовного цілого [4, с. 372].

Художній образ – це єдність об'єктивного та суб'єктивного. Об'єктивне в образі – це все те, що взяте безпосередньо з дійсності, суб'єктивне – те, що привноситься до образу творчою думкою митця. Об'єктивне, що автор бере у дійсності, це і побачене у природі, і різні сцени з життя, це люди з їх взаємовідносинами тощо. Суб'єктивне у творі – це те, що вважає автор, що він хоче нам розповісти, його думки, оцінки, його бачення світу. Художній образ – не тільки відображення окремих явищ життя, а й своєрідний автопортрет митця. За образом завжди стоїть його творець.

Розкриття художнього образу музичного твору одночасно здійснюється на двох рівнях: перцептивному та апперцептивному, оскільки образ, як продукт мистецької діяльності, являє собою єдність раціонального та почуттєвого, інтелекту та емоцій. Перцептивний рівень пов'язаний зі слуховим сприйняттям музики, а апперцептивний – з її уявленням. Лише багаторазове сприйняття музики дозволяє студенту сформулювати повноцінний і цілісний образ твору. Зміст і внутрішня будова музичного твору багато в чому визначаються акустичними якостями звуку (висотою, динамікою, тембром, об'ємом звучання тощо) та інтонаціями, які дозволяють конкретизувати художній образ, спираючись на емоційно-асоціативний досвід слухача.

Аналізуючи основні етапи в розкритті цілісного художнього образу в музичному творі виконавцем, ми дійшли висновку в необхідності обґрунтування певної художньо-педагогічної технології для досягнення означеної мети. Цілісне розкриття художнього образу має реалізовуватись в навчально-виховному процесі шляхом сприйняття, аналізу та інтерпретації художнього образу. Головною метою художньо-педагогічної технології розкриття художнього образу музичного твору є гармонійний музичний розвиток студентів завдяки емоційному сприйманню музики як запоруки формування цілісного образу твору.

Змістовна складова технології розкриття цілісного художнього образу музичного твору, на нашу думку, має включати послідовність наступних етапів.

Етап перший – підготовчий. Ще перед ознайомленням з музичним твором, збираються відомості про композитора, з'ясовуються особливості його творчості, досліджується історична епоха, в яку він жив. Досліджується назва твору, її художнє та емоційно-психологічне забарвлення. На цьому етапі виконавець повинен безпомилково визначити стиль музичного твору. Так, у своєму репертуарі музиканти використовують як оригінальні композиції, так і найрізноманітніші перекладення, транскрипції, обробки (органні, фортепіанні, скрипкові, оркестрові п'єси тощо). Таким чином, перший етап характеризується виникненням інтересу до твору, що робить процес прослуховування більш результативним.

Другий етап – ознайомлення з твором. Перше прослуховування музичного твору дозволяє студенту охопити весь твір, виділити окремі фрагменти, ознайомитися зі змістом композиції, порівняти очікувані емоції (обґрунтовані на першому етапі) з емоційним забарвленням твору, посилити апперцептивне сприйняття. На цьому ж етапі відбувається словесне розкриття почутого і відчутого, конкретизація змісту та художнього наповнення твору. Осягаючи авторський задум, освоюючи емоційну наповненість художнього образу музичного твору, студенти ідентифікують емоції автора твору з власними, ототожнюють емоційний зміст художнього образу зі своїми емоційними переживаннями.

Третій етап – загальний аналіз музичного твору. Шлях аналізу іде від розкриття його змісту, задуму, від загальної характеристики твору до деталей і окремих виразних засобів. У вокальних творах цей аналіз значною мірою пов'язується з поетичним текстом. На цьому етапі

аналізується будова, стиль, характер, темп твору, різні особливості викладу, мелодія, гармонія, метроритм, вивчаються штрихи та емоційні відтінки. Опора на суб'єктивний складник сприйняття музичного твору (як неодмінна умова реалізації герменевтичного підходу) сприяє розвитку емоційної сфери творчої особистості, вихованню її емоційної культури, виступаючи як важлива психолого-педагогічна умова формування творчої особистості музиканта-виконавця. З іншого боку, аналізуючи музичний твір, студенти відкривають для себе специфічні особливості репрезентації емоцій і їхнього розвитку в музичному творі, які притаманні певному автору, історичній епосі, стилю, жанру тощо. На цьому етапі слід спрямовувати увагу студента не на окремі якості твору, а на сам процес руху, його організацію і динаміку.

Четвертий етап – повторне прослуховування музичного твору, що має за мету уточнення, деталізацію аналізу. На цьому етапі виокремлюється структура й емоційний зміст музичного твору. Студент повинен аналізувати будову мелодії, а також гармонію, фактуру, форму з метою добору й застосування технічних прийомів, які б відповідали внутрішній суті музики. При повторному слуханні викладач повинен підводити до розкриття виразних засобів, які особливо яскраво характеризують музичний образ. Слід, щоб пояснення було коротким, чітким, конкретним і образним. Художня характеристика, яку дає викладач, повинна повністю підтверджуватись музичним текстом.

П'ятий етап – визначення стилю виконання. Необхідно навчити студента віддавати собі звіт про почуте, розбиратися в тому, як, якими засобами виражений в музиці її зміст, як втілені ті думки і почуття, що схвилювали слухача, чим композитор досягнув такої сили впливу на слухача. На цьому етапі визначаються засоби, за допомогою яких студент зможе переконливо передати художній образ – спосіб, стиль, темп, ритм, метр, виразальні засоби музичної виразності виконання твору, виходячи з переживань, емоцій та умовисновків, тобто особистісного художнього образу, який вже сформувався. Неодмінною умовою відповідного всебічного розкриття художнього образу є врахування особливостей музичного інструмента. Роботу над виразним відтворенням мелодії треба вважати головним чинником формування мистецької майстерності виконавця. В першу чергу, з'ясується, для якого інструмента/інструментів було написано твір композитором. Якщо твір являє собою перекладення (органних, форте-

піанних, скрипкових, оркестрових, п'єс тощо), слід приділити особливу увагу можливостям свого інструменту в передачі оригінальних емоційних відтінків музичного твору.

Шостий етап – інтерпретація, тобто процес звукової реалізації нотного тексту, передача слухачеві розкритого художнього образу музичного твору.

Отже, художньо-педагогічна технологія розкриття цілісного художнього образу музичного твору, на нашу думку, має складатися з шести основних етапів (рис. 1). Зрозуміло, що, у разі необхідності, виділені етапи можуть повторюватися з метою певних уточнень, з'ясування питань, що виникли в процесі роботи над твором, опрацювання різнопланових нюансів, емоційних акцентів композиції. Повторення, а також закріплення музичних вражень є одним із найважливіших методів музичного виховання.

Рис. 1. Художньо-педагогічної технологія розкриття художнього образу музичного твору

Художньо-педагогічний аналіз сприяє поглибленню музичного сприйняття тоді, коли викладач, розуміючи, що музика впливає на нас силою того ставлення до світу, яким володіє композитор і яке він виразив у творі в цілому, а не в окремих деталях, спрямовує увагу студентів на виявлення авторської позиції. Тому від аналізу художньої форми музичного твору доцільно переходити до аналізу того художнього світу, який виникає в людині при сприйманні музики. Не менш важливо, щоб нотні знаки стали для студента символами осмислених музичних комплексів, що є передумовою розвитку внутрішнього музичного слуху, її всебічного розвитку як музиканта.

При аналізі музичних творів слід враховувати, що суб'єктивність музичного сприйняття визначена межами, зумовленими інваріативними елементами музики, і виявляється у неповторному особистому ставленні до твору. Варіа-

тивність і багатозначність слухацьких інтерпретацій сприяє тому, що при зіткненні думок студентів, при колективному аналізі музики, розкриваються нові грані музики, її змісту, виявляється задум композитора. Студенти повинні стати повноцінними співавторами аналізу музики. Саме колективно-творчий аналіз музики на уроці відкриває великі можливості для глибокого осягнення естетичного змісту музичних творів, розвитку музичної культури виконавця. Із цього випливає, що інтерпретація музичного твору сприяє не тільки розширенню емоційної сфери творчої особистості музиканта-виконавця, а й вихованню її емоційної культури.

Висновки. Художній образ музичного твору – це інтегративне відображення авторського задуму музичного твору крізь призму індивідуальності виконавця, його суб'єктивного бачення і відчуття дійсності, для втілення котрого необхідно використовувати такі засоби художньої виразності як ритм, форма, інтонація, звуковилучення, мелодійна лінія, фактура, гармонія, динаміка.

Технологія розкриття художнього образу музичного твору, на нашу думку, має включати наступні етапи: підготовчий етап, етап ознайомлення, загальний аналіз та його деталізацію, визначення стилю виконання та інтерпретацію. Розкриття художнього образу напряму пов'язане з розвитком у виконавця музичних

представлень, творчої уяви та досягається шляхом поетапного вивчення музичного твору. Продовження дослідження вбачається автором в розробці інструментальної складової технології, тобто в розробці предметної методики, засобів та форми організації навчального процесу.

Література

1. Завгородняя Г. Элементы музыкального языка в системе исполнительской интерпретации / Г. Завгородняя // Музичне мистецтво і культура. Наук. вісник ОДМА ім. А. В. Нежданової / [Гол. ред. О. В. Сокол]. — Одеса : Друкарський дім, 2008. — Вип. 9. — С. 218—228.
2. Липс Ф. Искусство игры на баяне / Фридрих Липс. — М. : Музыка, 1985. — 158 с.
3. Медушевский В. В. О закономерностях и средствах художественного воздействия музыки / В. В. Медушевский. — М. : Музыка, 1976. — 256 с.
4. Мовчан В. С. Эстетика : навч. посіб. / В. С. Мовчан. — К. : Знання, 2011. — 527 с.
5. Онегин А. Работа над репертуаром / А. Онегин // Баян и баянисты : сб. метод. материал. — М. : Советский композитор, 1974. — Ч. 2. — С. 102—128.
6. Пуриц І. Г. Гра на баяні. Методичні статті. Переклад з рос. мови / І. Г. Пуриц. — Тернопіль : Навчальна книга - Богдан, 2007. — 232 с.
7. Росул Т. Педагогічна інтерпретація музичного образу в процесі підготовки майбутніх вчителів музики [Електронний ресурс] / Т. Росул // Наук. вісник Ужгородського національного університету : Серія «Педагогіка. Соціальна робота». — 2009. — Вип. 16–17. — С. 165 — Режим доступу до журн. : <http://www.nbu.gov.ua/portal/natural/Nvuu/Ped/2009/www17/Rosul.pdf>.

ЩЕРБАК И. В.

ТЕХНОЛОГИЯ РАСКРЫТИЯ ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗА МУЗЫКАЛЬНОГО ПРОИЗВЕДЕНИЯ ИСПОЛНИТЕЛЕМ

В статье рассматривается проблема формирования технологии раскрытия целостного художественного образа музыкального произведения студентами, которые обучаются на разных музыкальных инструментах. Поэтапное раскрытие художественного образа музыкального произведения студентом, по мнению автора, будет способствовать гармоничному музыкальному развитию личности исполнителя.

Содержательная составляющая технологии раскрытия целостного художественного образа музыкального произведения, по мнению автора, включает последовательность следующих этапов, которые раскрываются в данной статье: подготовительный этап, этап ознакомления, общий анализ и его детализацию, определение стиля исполнения и интерпретации.

Ключевые слова: технология, интерпретация, художественный образ, музыкальное произведение, исполнитель.

SHCHERBAK I. V.

TECHNOLOGY OF OPENING OF IMAGE OF MUSIC BY EXECUTANT

The article is devoted to forming of technology of opening of image of music by the students of musical schools that study playing the various musical instruments. The stage-by-stage opening of image, in opinion of author, will assist to harmonious musical development of students.

Considering the basic steps in the disclosure integral artistic image in pieces of music, an executant, the author emphasizes the need to justify a specific artistic and pedagogical technology to achieve this goal. Holistic disclosure artistic image should be realized in the educational process by sensing, analysis, and interpretation of the artistic image.

The main purpose of artistic and pedagogical technology disclosure artistic image of pieces of music is a harmonious musical development of students through the emotional perception of music as a form of collateral in students a complete image of the work. The content component technology disclosure holistic artistic image of a piece of music, according to the author, include the following sequence steps which are revealed in this paper: the preparatory stage, the stage of familiarization, the general analysis and detail, define the style of execution and interpretation.

Disclosure of the artistic image is associated with the development of children musical performances, creative imagination, and is achieved through a phased study of music. Continued research is seen by the author in the development of the instrumental component technologies in the development of objective methods, means and forms of organization of the educational process.

Key words: technology, interpretation, artistic image, music, executant.

Подано до редакції 2.12.13